

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 19

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Оп

убліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюрів Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Міжнародний університет "Рівненський економіко-гуманітарний інститут" ім. С.Дем'янчука);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В.Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");
кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 29.03.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За

достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

дитини життєвим орієнтиром, бути визначальним для неї протягом усього життя. Сенс гуманізації освіти полягає у поверненні духовних основ християнської моралі, цінностей нашому суспільству. Для дитини постать Бога асоціюється із правдою, ідеалом, красою, величчю, розумом, який постійно дбає про людей і про неї особисто.

Отже, Софія Русова заповідала педагогам виховувати перш за все людськість в дитині, формувати її душу, моральну свідомість, духовні нахили, адже тільки так ми можемо зростити порядних, інтелектуальних розвинутих, духовно багатих громадян нашої держави. Ідеї та поради славетного українського педагога С.Ф.Русової щодо морально-духовного виховання дітей мають значну наукову цінність. Грунтовне вивчення педагогічної спадщини просвітительки, глибокий аналіз її праць сприятиме підвищенню рівня народної освіти в нашій державі. Вихід з сьогоденної кризи в Україні потребує наявності нових морально-духовних цінностей, зміни особистої налаштованості, поведінки людини, перебудови суспільних структур. І держава повинна всебічно сприяти цьому процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про дошкільну освіту”. – К., 2001. – 18 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1998. – 61 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. – К., 1996. – 303 с.

Одержано редакцією 18.02.2002.

УДК: 371.0 17

С.Б. БРИЧОК

ПРЕДСТАВНИКИ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.) ПРО ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ ДИТИНИ

Філософія сучасної освіти визначає роль духовності в житті суспільства як найважливішу. Адже духовні цінності в системі особистих надбань, які найбільшою мірою зумовлюють зміст і характер діяльності людини та її поведінки, посідають особливе місце.

Духовні цінності людини належать до найдієвіших чинників її поведінки у найширшому значенні цього слова.

Відомо, що дошкільне дитинство – вирішальний етап духовного становлення людської особистості. Це час, коли формуються суто людські особливості: сприймати світ через добро, мислити творчо, бути щирим з людьми, усвідомлювати себе і своє призначення на землі. Саме дошкільне дитинство є сензитивним до засвоєння дитиною основ духовної культури, морально-етичних норм. Психологічною наукою визначено, що саме в дошкільному віці відбувається становлення основних особистих механізмів та утворень, формується самосвідомість, а отже, й духовні особливості людини. У зв'язку з цим виникає потреба в теоретичному обґрунтуванні духовного розвитку дитини. Духовна культура людини найповніше проявляється у її взаєминах з іншими людьми, зокрема, у здатності: а) сприймати людину, якою вона є, і не залишатись байдужою до неї; б) розуміти людину, тобто виявляти симпатію по відношенню до тих, хто нас оточує; в) поважати людину; г) у випадку потреби допомагати людині; д) любити людину у християнсько-моральному тлумаченні цього поняття.

Якими ж згідно з концептуальними основами духовного розвитку мають бути завдання виховання дітей? Щонайперше, у них мають формуватися певний світогляд, розвиватися моральні, релігійні та естетичні почуття, відповідне ставлення до людей і навколишнього середовища, єдність свідомості та поведінки в повсякденному житті й діяльності, становлення характеру.

Незаперечним лишається і той факт, що важливим елементом духовності є та чи інша релігія, яку визнає і сповідає сім'я дитини. Релігія завжди посідала значне місце в житті українського народу, про що свідчить її нинішнє інтенсивне відродження та провідна роль духовних процесів, що відбуваються у нашому суспільстві. Християнська релігія у своїй основі є духовною, оскільки асимілює елементи загальнолюдських цінностей (добра, любові, краси, правди, милосердя, благородства тощо). Дедалі більше педагогів сучасності доходять висновку,

що основа формування цілісної особистості у розвитку духовної сфери, одухотворенні дитячої душі загальнолюдськими цінностями.

Що стосується виховання духовності, то сьогодні слід говорити про відродження духовних основ буття українського народу; саме про відродження, а не про творення чи будівництво. Ідеться про щось вже існуюче, що через певні обставини лише загальмувалося чи законсервувалося у своєму існуванні, а не припинилося зовсім. Тому, на нашу думку, говорячи про духовне становлення людської особистості, варто було б скористатися мудрими порадами педагогів-просвітителів кінця XIX – початку XX ст., які є представниками церковно-релігійної педагогіки.

Особливої уваги заслуговують погляди відомого просвітителя Сергія Олександровича Рачинського (1833–1902) – теоретика церковно-парафіяльних шкіл. С.О.Рачинський, професор ботаніки Московського університету, перший перекладач книги Ч. Дарвіна “Походження видів”, рано пішов у відставку і організував на власні кошти декілька сільських шкіл у Смоленській губернії. Вивчивши сильні і слабкі сторони педагогіки Росії і Німеччини, С.О.Рачинський доходить висновку, що в основі повноцінного виховання повинні лежати сімейне виховання, традиції народного життя, його православні закони. Рачинський вважав, що селяни віддавали дитину в школу не тільки для навчання грамоти і лічби, а були впевнені, що школа продовжить почате у сім’ї: заложить в дитину християнську основу. В народному розумінні це ідеал людини з притаманними їй національними рисами – сердечністю, моральністю, громадянськістю, патріотизмом і православною вірою. На думку педагога, ще до навчання у школі (а в церковнопарафіяльну школу дітей приймали з 8-річного віку) дитина повинна бути знайома із Законом Божим. Причому основна увага повинна приділятися не стільки повідомленню релігійної інформації, скільки моральному і виховному значенню Закону. С.О.Рачинський прагнув довести до свідомості батьків, що виховання має базуватись на релігії. Не школа, не вчителі, а, “люди і життя повинні стати училищем благочестя і добрих настав” [5].

С.О.Рачинський акцентує увагу на значенні церковних книг і церковних обрядів (спів, свята) у формуванні духовності дитини. Він сприймає церковність як релігійно-моральний і естетичний засіб виховання, нероздільне, що впливає на душу і почуття дитини одночасно.

Вихователь, вважав С.О.Рачинський, повинен знати про вродженість у дитини прагнення до Божества, про вродженість моральності й створювати такі умови, які б не протидіяли, а сприяли розвитку духовності. На думку педагога, ні сім’я, ні школа без допомоги релігії, церкви не зможе розв’язати основні завдання виховання, враховуючи, що: “Та висота, та безумовність морального ідеалу, яка робить наш народ переважно народом християнським; яке в натурах спокійних і сильних виражається безмежною простотою і скромністю в здійсненні будь-якого подвигу, доступного силам людським;” яка в натурах широких і слабких викликає перебільшення усвідомлення свого безсилля і в зв’язку з ним відступ перед самими простими моральними задачами і незрозуміле глибоке падіння; яке в будь-якій людині зумовлює можливість раптових переможних поворотів від бруду і зла до правди і добра, — все це моральна сутність вже закладена в дитині” [5].

Друг і однодумець С.О.Рачинського, обер-прокурор Синоду К.П.Победоносцев, аналізуючи проблеми народної освіти і виховання, стверджував, що головне – це утвердження у свідомості дитини православного вчення віри і християнської моралі. Необхідно, на думку К.П.Победоносцева, виховувати у дітях набожність, любов до ближнього, правдивість, щирість, повагу до батьків, любов до праці, високі патріотичні почуття.

Незважаючи на досить реакційну політику, К.П.Победоносцев багато зробив для становлення духовного виховання дітей із селянських сімей. У праці “Учіння і учитель” педагог запитує: “Де моральність? Де накінець – і насамперед – віра, про яку ми лицемірно турбуємося?” І дає відповідь: “І віра, і моральність виховуються у душі цілим впливом домашнього життя...Сім’я повинна посіяти і виховати в душі почуття благоговіння і віри... Віра повинна бути жива і діяльна, значить, повинна бути нероздільна з церквою”[4].

К.П.Победоносцев стверджує, що виховання має бути просякнуте церковністю в кращому, духовному значенні цього слова. Людську особистість визначає духовний її зміст. І тут перше слово належить родині. Вона відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку

особистості, особливо в період дошкільного дитинства, тому що саме в цей час починає формуватися суспільний діяч та громадянин, вважав ідеолог церковно-парафіяльних шкіл.

Виховання релігійних почуттів дітей найбільш сприятливим є саме у дошкільному віці і у сім'ї.

Розвиток духовної культури підростаючого покоління тривалий час відбувався під опікою духовних осіб. Особливу роль у становленні духовного виховання зіграв священник В.Сокольський, який на початку ХХ ст. дуже багато зробив для поширення серед селян знань про Закон Божий [7]. Він розробив систему методичних прийомів, які б збуджували інтерес до Слова Божого і дозволили краще його засвоїти.

Психологічне обґрунтування вихованню духовності на початку ХХ ст. зробив відомий психолог і педагог В.Зеньківський, який зазначав: “Якщо завдання виховання є духовний устрій, то й основні засоби виховання повинні мати відношення до духовної сторони в дітях. І школа, і позашкільне, і дошкільне, і сімейне виховання — все це інструментально, тобто все осмислюється через сходження в розвитку тіла, соціальності, інтелекту, моральної, естетичної, релігійної сфери — до духовного начала” [2]. В.Зеньківський був переконаний, що “виховання ефективне лише в тій мірі, в якій воно звернене до духовного життя...” [1].

Цікаво, на нашу думку, В.Зеньківський аналізував процес секуляризації школи. Він вважав, що є зовнішня і внутрішня секуляризація. Саме внутрішня і є небезпечною для духовного розвитку особистості дитини. На думку психолога, в сім'ї повинне зберегтись релігійне виховання, причому “в дитячій душі нормальний розвиток релігійної сфери виявляється дуже важливим для духовного здоров'я всіх інших сфер душі” [1].

В.Зеньківський відстоював ідею “церковного” виховання, зазначаючи, що “релігійна сфера має центральне значення в ієрархії душевних сил, і немає ніякої психологічної необхідності для живлення релігійної сфери давати багато чисто релігійного матеріалу. Все, абсолютно все... в житті може жити і поглиблювати наші релігійні сили, – це повністю залежить від духовної установки” [1].

Для виховання духовності необхідна “духовно здорова сім'я, необхідна духовно здорова культурна атмосфера” [1].

Дійсно, процес удосконалення духовного розвитку відбувається через батьків. Діти переймають з оточення все: і добре, і зле, прекрасне й бридке. Саме тому й треба, щоб вони бачили навколо себе більше добра і краси, – вважала відома просвітителька Софія Русова. Дитина спочатку несвідомо, довіряючись авторитету старших, а відтак за принципом “добровільного самовизначення за законами життя” змінює свій рух відносно до його божественної природи [6].

Відомий український педагог К.Д.Ушинський теж багато уваги приділив проблемі виховання духовності дитини. Так, розробляючи “Програму з педагогіки...”, він включив до неї такий важливий розділ, як формування в дітей в дитинстві релігійного почуття, що є вродженими для кожної людини.

Сучасний вихователь повинен розуміти духовні почуття дітей, тому що дошкільник – завтрашній школяр. Необхідно забезпечувати наступність у розв'язанні завдань духовного розвитку. Нинішні підручники для першокласників містять тексти, розуміння яких вимагає елементарного знання християнської термінології. Наприклад, у читанках 1,2,3 кл., “Супутнику букваря”, “Андрійковій книжці”, “Ластівці” ми знаходимо такі слова: Бог, Євангеліє, Адам, Ной, віра, надія, любов, храм, праведний, молитва, благословення та ін.

Практика показує, що дошкільнята гарно сприймають такі книжки, як “Біблія в картинках”, “Біблія для дітей”, “101 біблійська історія”, через знайомство із ними прилучаючись до світу справжніх вічних цінностей. Звичайно, цей процес найкраще розпочинати з наймолодшого віку.

Духовний розвиток особистості – не лише часткова проблема, а й соціальне замовлення на розвиток індивідуальності як цілості. Ми повинні виховати дітей, які згідно з Конституцією України мають усвідомлювати “... відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми, та прийдешніми поколіннями” [3].

А для цього варто здійснити органічний синтез та інтеграцію педагогічних ідей, вироблених як релігійною, так і світською педагогікою, з досвідом видатних представників церковно-релігійної педагогіки щодо виховання духовності особистості. Адже християнське

виховання пробуджує віру, відкриває мудрість Божих законів, за якими здавна жили наші предки, що приводить людину до гармонії зі світом і власним сумлінням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеньковский В.В. Педагогика. – Париж – Москва, 1996. – 153с.
  2. Зеньковский В.В. Психология детства. – М., 1997.
  3. Конституція України – К., 1997.
  4. Победоносцев К.П. Ученье и учитель (Педагогические заметки) // Советская педагогика. – 1991. – №3. – С.109-118.
  5. Рачинский С.А. Сельская школа. – М., 1991.
  6. Русова С.Ф. Дошкільне виховання. – Катеринослав, 1918. – 162с.
  7. Сокольский В. Уроки по закону Божьему // Начальное обучение. – 1903. – №2 – С.68-71.
- Одержано редакцією 30.02.2002.

УДК: 378.07.74

С.С.ДИМЧЕНКО

ФОРМУВАННЯ СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В КЛАСІ СПЕЦІАЛЬНОГО ІНСТРУМЕНТУ (теоретичні і методологічні аспекти)

Вивчаючи досвід відомих музикантів-педагогів, ми передусім захоплюємося їх майстерністю, вмінням створювати в класі спеціального інструменту творчий мікроклімат, згуртувати студентів у єдиний колектив, знаходити доцільні й ефективні засоби впливу на них, відповідно до індивідуальних можливостей вихованців [21, 23].

Успішне розв'язання проблем організації навчальної діяльності студентів є одним з найважливіших чинників, що впливають на ефективність навчання [11, 5]. Професійне становлення майбутніх викладачів виконавських класів відбувається за індивідуальної форми навчання, що сприяє атмосфері спільної творчості, яка створюється завдяки тому, що педагог і студент спілкуються на рівних як дві яскраві особистості, два музиканти. Вони разом знаходять нові нестандартні грані навіть давно відомих речей, відходять від традиційних штампів, по-новому інтерпретуючи твір. Все це відбувається під час діалогу між викладачем і студентом [4, 3–14]. У системі професійної педагогіки можна використовувати таку інноваційну складову як педагогічне спілкування [14, 85].

У класичних підручниках з музичної педагогіки ролі спілкування в процесі навчання приділено недостатньо уваги, тим часом як проведений нами літературний пошук, переконує в тому, що багато відомих музикантів-педагогів відводили важливе місце вмінням будувати урок і вести розмову з суб'єктом навчання. А. Л. Рубінштейн вказував, що урок – це форма спілкування [15, 92].

Г. Нейгауз також підкреслював роль “психологічної горизонталі” в професійному музичному спілкуванні. На його думку, “Зовнішні фізичні дані, манера спілкування один з одним, міміка та інтонація впливають на характер їхніх (викладача і студента) стосунків... Спілкування – це умова взаємного збагачення в системі “вчитель – учень” [12, 236]. Б. Г. Рейнгальд підкреслювала, що мистецтво просто вимагає спілкування, яке в свою чергу відіграє позитивну роль у навчанні у виконавських класах [5, 159–160]. Цікавою є думка відомого музичного педагога А. А. Ніколаєва про те, що бесіда не повинна заважати уроку, проте учень “за нагоди має спілкуватися з викладачем, з'ясовувати певні питання і не обов'язково технічного характеру. Між тим встановлення приятельських стосунків не припустимо” [1, 226]. Відомі музиканти відзначали велику роль міміки, інтонації, пауз у спілкуванні, зокрема, педагог-музикант Г. Коган вважав, що треба вміти “підібрати правильний тон”, роблячи зауваження студентіві [8, 103].

Важливою ознакою спілкування є емоційність, що виявляється насамперед у ставленні до музичного твору. Викладач з спеціального інструменту має усвідомлювати, що інтеракція на емоційному рівні, з одного боку, збагачує уявлення на емоційну сферу студента, а з іншого – дає змогу викладачеві ліпше пізнати особистість учня. “... Дуже багато одержуєш тоді, коли прагнеш зрозуміти, що так прекрасно та сильно діє, – зауважував Г. Г. Нейгауз. – Той, хто лише

ЗМІСТ

Передмова	3
Богуш А.М. Підготовка студентів до здійснення наступності і спадкоємності дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти	4
Поніманська Т.І. Дитинство як категорія гуманістичної педагогіки	7
Дичківська І.М. Розвиток інноваційної поведінки педагога.....	10
Артемова Л.В. Перспективи підготовки працівників дошкільного профілю в умовах ступеневої освіти	14
Чумичева Р.М. Детство – среда індивідуальної самореалізації	19
ЕрофееваТ.И. Проблема полипрограмности и вариативности в российском дошкольном образовании	26
Щербакова К.Й. Деякі аспекти проблеми готовності дітей до вивчення математики в школі	29
Кузьменко В.У. Створення індивідуально зорієнтованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку	34
Коломинский Я.Л., Панько Е.А., Валужина Е.В., Гутковская Е.Л., ЧесноковаЕ.П. Влияние профессиональной деятельности музыкального руководителя на развитие личности дошкольника	37
Карпенчук С.Г. Педагогічна майстерність як інтегрована система педагогічного досвіду А.С. Макаренка.....	41
Янцур Л.А. Розвиток дитячої творчості в зображувальній діяльності	50
Макагон К.В. Підготовка педагогів до пошукової діяльності в умовах післядипломної освіти	55
Горопах Н.М. Реалізація принципів розвивального навчання в екологічній освіті дошкільнят	58
Маліновська Н.В. Переказ як метод формування у дошкільників діалогової компетенції	64
Крайнева Л.В. Лінгводидактична підготовка вихователів до роботи в умовах білінгвізму	68
Гайдаржирська Л.П. Навчання дошкільників в умовах сучасного дитячого садка	73
Борова В.С. До проблеми виховання орфоепічної правильності мовлення дітей старшого дошкільного віку	77
Беленька А.В. Організація та проведення практичних і семінарських занять за інтерактивними методиками	83
Машовець М.А. Самостійна робота студентів як засіб професійного самовдосконалення.....	89
Сергєєва В.Ф. На зорі дошкільної справи в Україні.....	92
Улюкаєва І.Г. Історія та актуальні проблеми підготовки педагогів для системи дошкільної освіти в Україні	96
Кобилянська Л.І. Індивідуальне і суспільне дошкільне виховання: альтернатива чи ефективна взаємодія?.....	102
Струннікова Д.І. Організація спільних форм природопізнавальної діяльності старших дошкільників і молодших школярів	105
Машкіна Л.А. Організація педагогічної практики в умовах ступеневої підготовки вихователя	109
Литвиненко С.А. Виховання у особистісному вимірі: сучасні підходи.....	114
Солоненко Н.С. Проблема економічної підготовки школярів у сучасних умовах	117
Якимчук Р.І. Виправлення недоліків мовлення шестирічних учнів.....	121
Петренко О.Б. Особливості статевої диференціації дитини дошкільного віку	125
Меналюк Г.Ф. Роль навчання математики в гуманізації дошкільної освіти	128
Терешко Л.В. До питання міжпредметної інтеграції у формуванні мовленнєвих умінь майбутніх педагогів	131
Зданевич Л.В. Організаційно-методичні основи адаптації першокурсників	135
Гринчук Т.В. Аксиологічний підхід до проблем сучасного дошкільного виховання.....	139

Бєлова С.А. Гуманістична сутність німецької реформаторської педагогіки початку ХХ сторіччя	143
Врочинська Л.І. Взаємодія суспільного і родинного виховання в умовах сьогодення	147
Янцур М.С. Визначення функцій фахівців з професійної орієнтації учнівської молоді	151
Кравець Л.М. Педагогічна рефлексія у професійній діяльності вчителя	155
Довганич В.М. Засоби духовно-морального виховання дітей у педагогічній спадщині С.Русової	158
Бричок С.Б. Представники церковно-релігійної педагогіки (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) про виховання духовності дитини	161
Димченко С.С. Формування стилю педагогічного спілкування в класі спеціального інструменту (теоретичні і методологічні аспекти)	164
Відомості про авторів	168

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 19

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Поніманська Т.І.
Технічний редактор Коломис О.Ф.
Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 10.03.2002 р. Підписано до друку 29.03.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 19,87. Обл. вид. арк. 20,17. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59

О

новлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378**ББК 74.20**